

Archeologie českých zemí

pozdní středověk, novověk

10. Reformační hnutí (husitství, protestantismus).

Táborští bojovníci byli obvykle sedláci a často i s rodinami přecházeli z posádky do posádky.

Husitské války

1380 – skonala kardinál Jan Očko z Vlašimi, litomyšlský biskup Albrecht ze Šternberka a olomoucký biskup Jan ze Středy

1392/1393 – spor Václava IV. s arcibiskupem Janem z Jenštejna (kvůli zřízení biskupství Plzni)

1394: král v Berouně zajat a internován; osvobozen Janem Zhořeleckým

1400: sesazen z římského trůnu

1402/1403 – uvězněn podruhé z podnětu bratra Zikmunda (Schaunberg v Horním Rakousku)

1410: po smrti druhého římského krále Ruprechta Falckého zvolen Jošt a pak Zikmund Lucemburský

1414: korunován

1402: Jan Hus: kázání v Betlémské kapli: sekularizace církevního majetku v duchu apoštolské chudoby

1402 – 1403: v Českém království propukla občanská válka

1409 – Kutnohorský dekret: změna poměru hlasů v pražském vysokém učení (3:1)

1410 – arcibiskup Zbyněk Zajíc vyhlásil nad Prahou interdikt kvůli šíření spisů Jana Vycklifa (do 20 km)

1411 – po smrti arcibiskupa Zajíce obsazování úřadu kontroloval Zikmund Lucemburský

1412 – **odpustkové bouře v Praze:** poprava tří stoupenců reformy (tovaryši)

1414 – **Kostnický koncil:** svolán Zikmundem, na jehož žádost se účastnil **Jan Hus**

1415 – odsouzen v inkvizičním procesu: předán k popravě podle kanonického, tzn. církevního práva (*ius canonicum*), ne podle civilního (*ius civile*), Zikmund zprvu žádal propuštění (odmítnut), husité prohlášení za kacíře

- **1419 – pražská defenestrace:** vyhození radních z oken Novoměstské radnice, program: 4 artikuly pražské, 4 hejtmani
- **1420 – založen Tábor:** radikální husité žádali náboženskou, společenskou a majetkovou rovnost
 - **protihusitské křížové výpravy:** proti husitským svazům a polním vojskům
- **1434 – porážka polních vojsk u Lipan:** ukončila husitské boje, mniši se vraceli do klášterů (obnova)
 - **basilejská kompaktáta:** dohoda mezi umírněnými husity a katolíky
přijímání podobojí (eucharistie: hostie a víno z kalicha (tělo krev Krista))
- **1485 – znovu potvrzeny na zemském sněmu v Kutné Hoře**
 - v rámci **náboženského smíru** povoleny 2 konfese:
 1. katolická
 2. ultrakvistická (kališnická) – z lat. sub utraque specie (pod obojí)
 - rozdělení vlivem německé reformace na 2 křídla:
 - a) staroutrakvisté: spolupráce s katolíky
 - b) novoutrakvisté: po Lutherově vzoru žádali nezávislou církev na Římu
 - **dvojvěří:** netýkalo se luterství a Jednoty bratrské
 - čeští evangelíci:** církve podobojí, luteráni a Jednota bratrská (myšlenky Petra Chelčického)

Jenský kodex, 15. stol.

Prokop Holý a Jan Rokycana

KULTURNÍ OBZORY

KAMIL KROFTA
DUCHOVNÍ ODKAZ
HUSITSTVÍ

František Šmahel

HUSITSKÁ REVOLUCE

I / Kořeny české
reformace

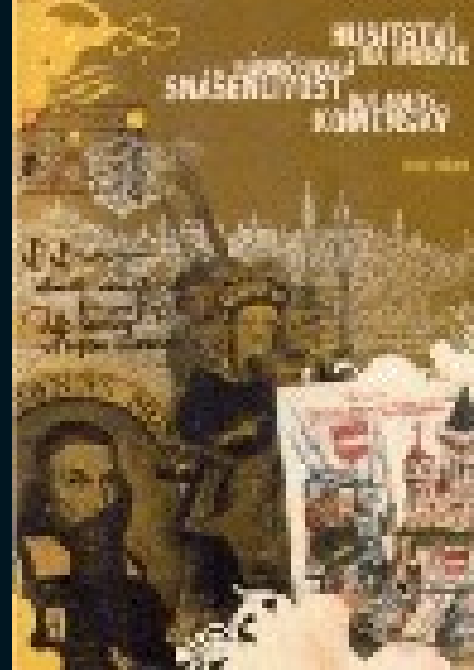

KAROLINUM

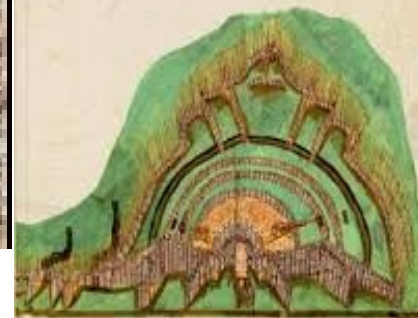
Petr Čornej

Světla a stíny husitství
(Události – osobnosti – texty – tradice)

Terénní stopy obléhání hradů
v husitském století

Jan Kypka – Jiří Marounek

ZA SVOBODU LIDU

Josef Macek

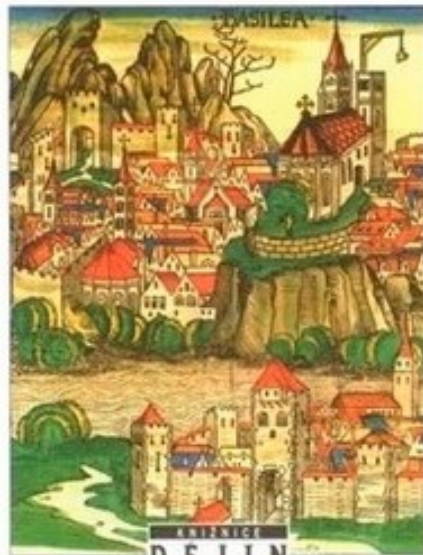
HUSITSKÉ
REVOLUČNÍ HNUTÍ

FRANTIŠEK ŠMAHEL
HUSITSKÉ
ČECHY
STRUKTURY
PROCESY
IDEJE

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

Basilejská kompaktáta

DEJIN

HUSITSKÉ
STOLETÍ

PÁVLINA GERMANOVÁ | ROBERT NOVOTNÝ | PAVEL SOUKUP (ed.)

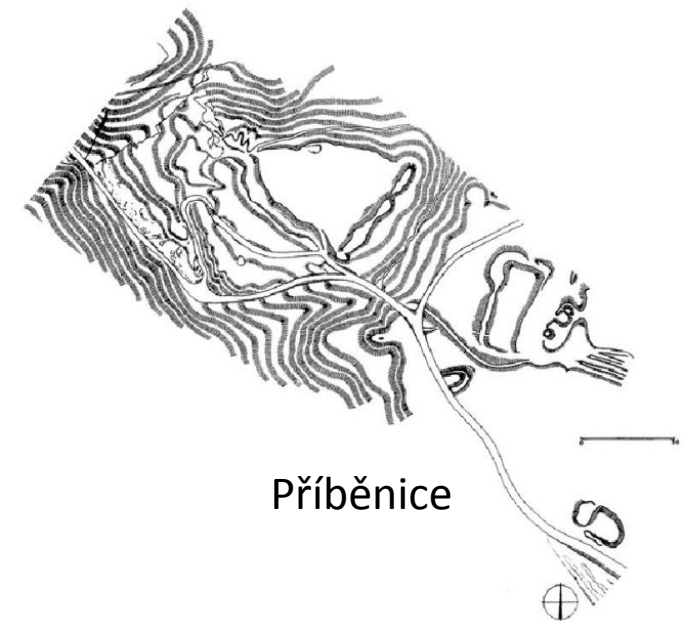
Nakladatelství Lidové noviny

HUSITSTVÍ
REFORMACE
RENESSANCE

Archeologické výzkumy

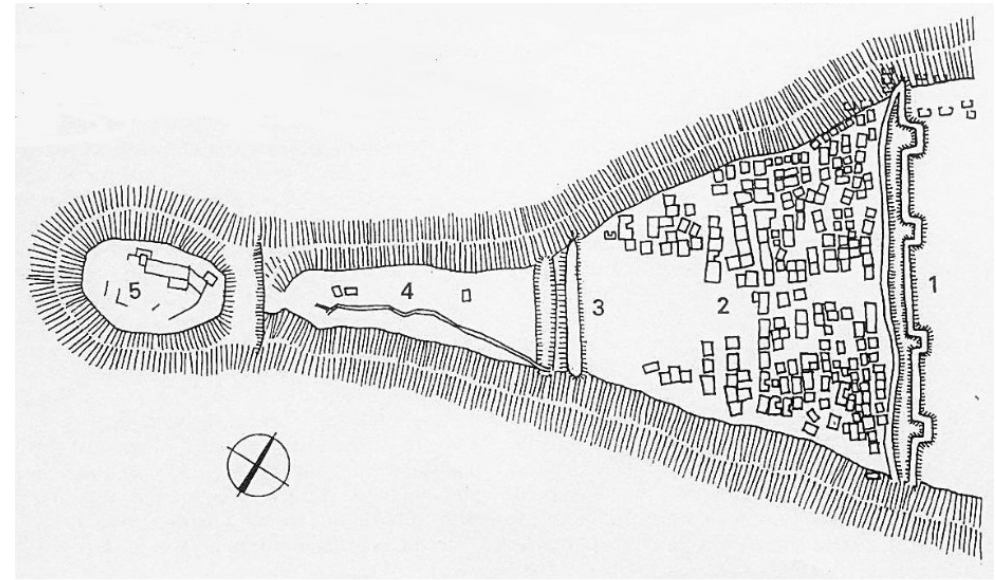
- **Konec 19. stol.** – amatérské výzkumy lokalit spojených s husitstvím
 - Kozí Hrádek** – 1899: **Josef Švehla**
 - Žižkův dvorec v Trocnově** – právník **Jan Petřík**
 - Tábor** – 1892 až 1896: **František Mášek**, později **Josef Švehla** a **Martin Kolář**
- **1923** – **Jihočeská společnost pro zachování husitských památek v Táboře**: výzkumy
Sezimovo Ústí, Tábor, Kozí hrádek, Trocnov
- **Příběnice**: hrad Oldřicha z Rožmberka: 1420 dobyt husity, 1437 obležen a zbořen
 - 1939 – 1940** – táborský učitel **Fr. Kroupa**:
 - 1946** – **Dobroslava Menclová** ze SAÚ: sv.: obdélný objekt 42 x 13 m, valy
jv.: prakoviště (?) 500 m jv. jádra
- **Betlémská kaple**: 1948 – **Ivan Borkovský**
- **1951** – **Vladimír Denkstein**: program výzkumu
 - 1. architektonické památky
 - 2. zaniklé vesnice
 - 3. bojiště a místa vojenských akcí

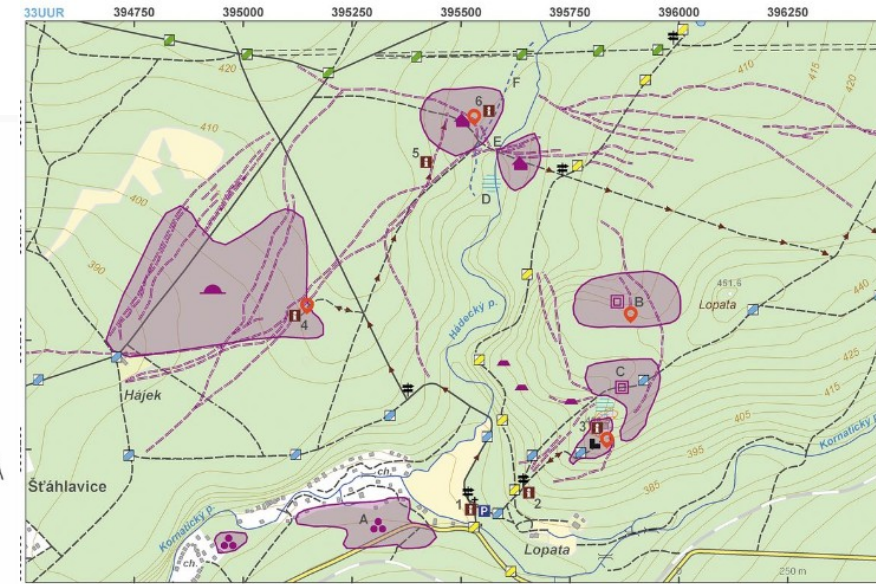
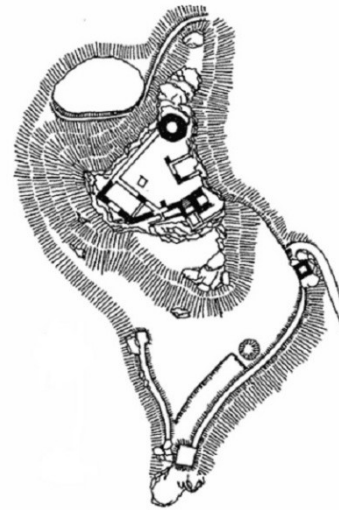
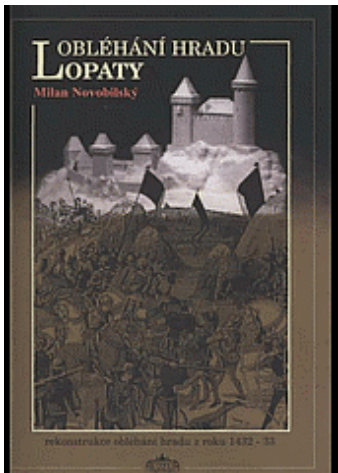
- **1952 – Historicko-archeologické oddělení Národního muzea:** výzkum husitských lokalit
 - **Nový Hrad u Kunratic:** hrad Václava IV., 1420/1421: obléhán husity (ve filmu Otakara Vávry Proti všem)
50. léta: Zoroslava Drobná, výzkum hradu a oblézacího tábora
 - **Příběnice** – hrad Petra z Rožmberka, kde byl vězněn Václav IV., 1420 dobyt (ve filmu Jan Žižka)
 - 1954: Antonín Hejna
- **Sion u Kutné Hory** – útočiště táborského hejtmana Jana Roháče z Dubé proti Zikmundovi r. 1437 (zal. 1426)
 - 1961 – 1964: Eva Jánská** – Vojenské muzeum a Oblastní muzeum v Kutné Hoře
 - 2011: Petr Koscelník** ze Západočeské univ. v Plzni + NPÚ stř. Čech, revize starších poznatků
- **Lipany u Kolína** – **2016:** NPÚ – projekt vyhledávání pozůstatků významných vojenských střetů
v rámci tzv. bojištní archeologie
 - **2018/2019:** Lenka Militká: Terénní identifikace a dokumentace vybraných archeologických lokalit a opomíjených archeolog. památek v krajině za pomoci nových dokumentačních metod

- **Výzkumy obléhacích táborů:**

- **Nový hrad u Kunratic** – východně obléhací tábor
 - lichoběžník: valy a příkopy: 2,5 ha
 - jámy: obytné objekty vojáků
 - ve dvou chatách ohniště
 - baštovité objekty pro děla

- **Hrad Lopata** – 1995-9: Milan Novobilský ze ZČM v Plzi
 - soustava několika palebných postavení v okruhu ca 150–200 m od hradu
 - severně ve svahu pod vrchem Lopata
 - Jan z Lopaty: stoupenec Zikmunda
 - 1432- 1433: zapálen a dobyt

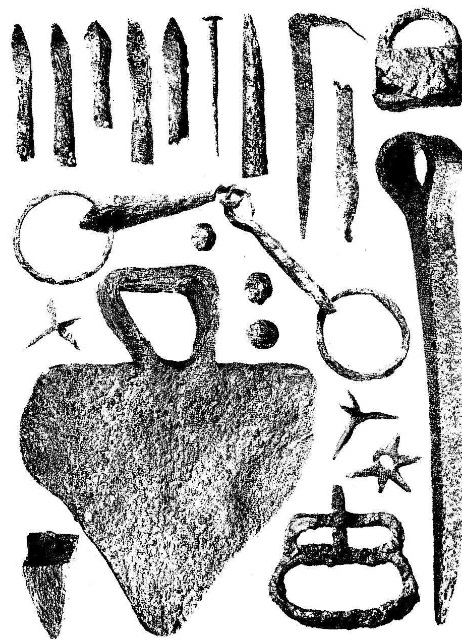

B – zázemí obléhacího tábora;
C – útočná zóna obléhacího tábora;

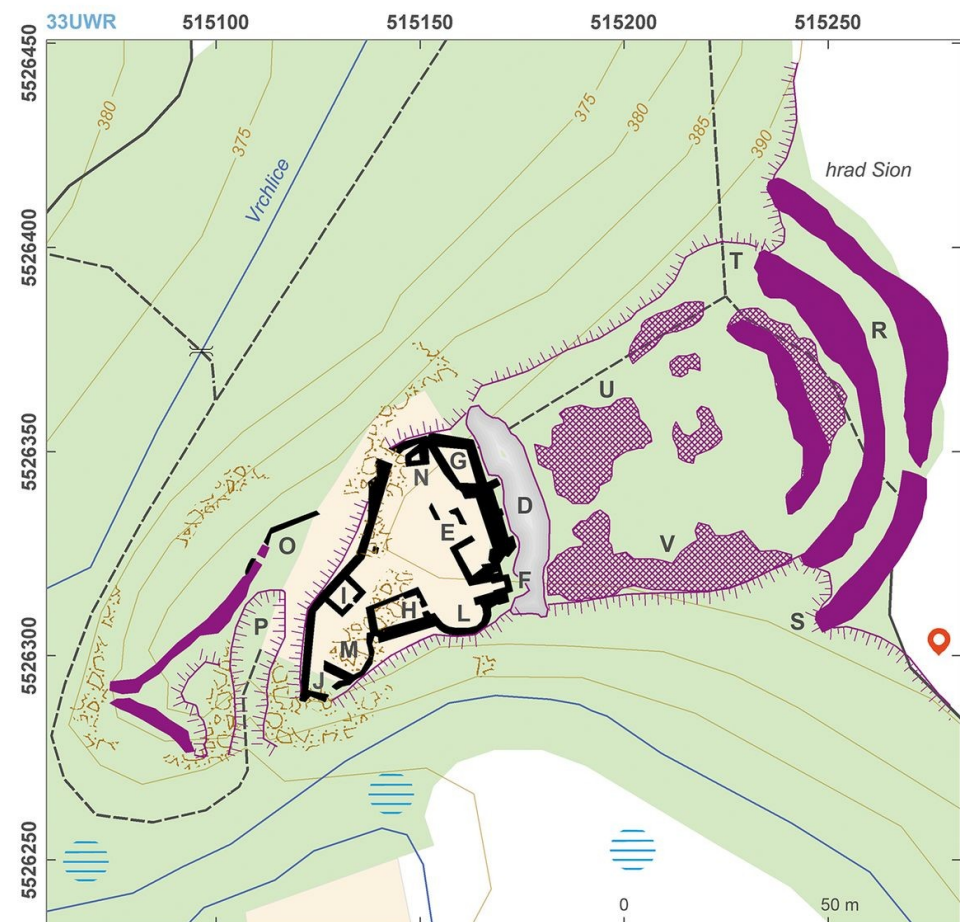
Sion – stavba hradu: 1426-1427

– sídlo Jana roháče z Dubé († 1437)

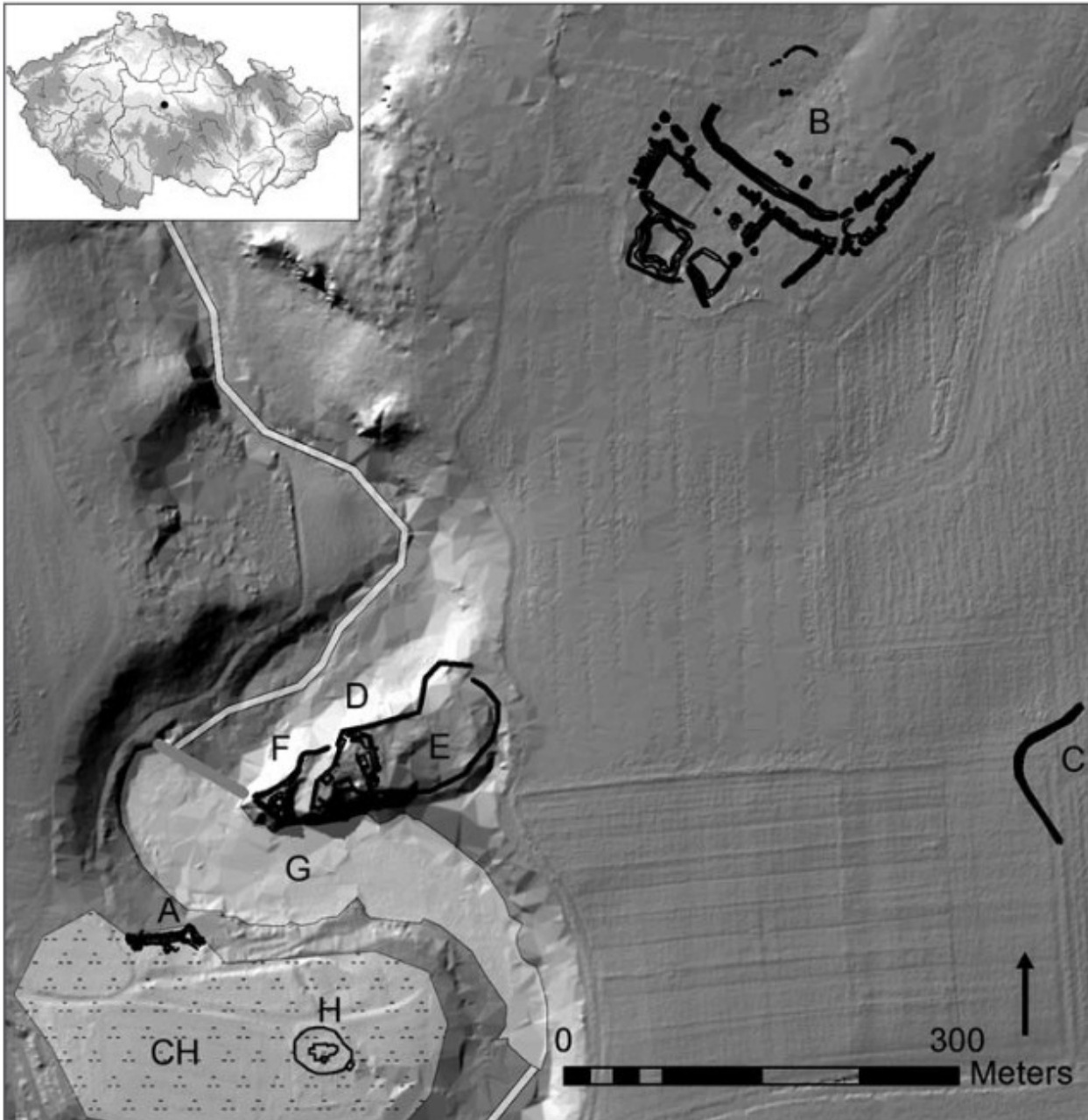
– obléhán: **1437**: 4 měsíce
zemskou hotovostí vedenou Hynke
Ptáčkem z Pirkenštejna
uherskými vojsky Michala Országa

Obr. 75. Sión (o. Kutná Hora). Železné předměty. Eisenerne Gegenstände.

D – příkop; E – jádro; F – brána;
G – stavba, H – palác; I – kuchyně;
J – budova?; K – kostel sv. Ondřeje
(ve vsi); L–N – bašty; O – plošina;
P – skalní rozsedlina; Q – rybník;
R – opevnění předhradí; S – bašta;
T – terénní hrana; U – předhradí;
V – hospodářská zástavba;

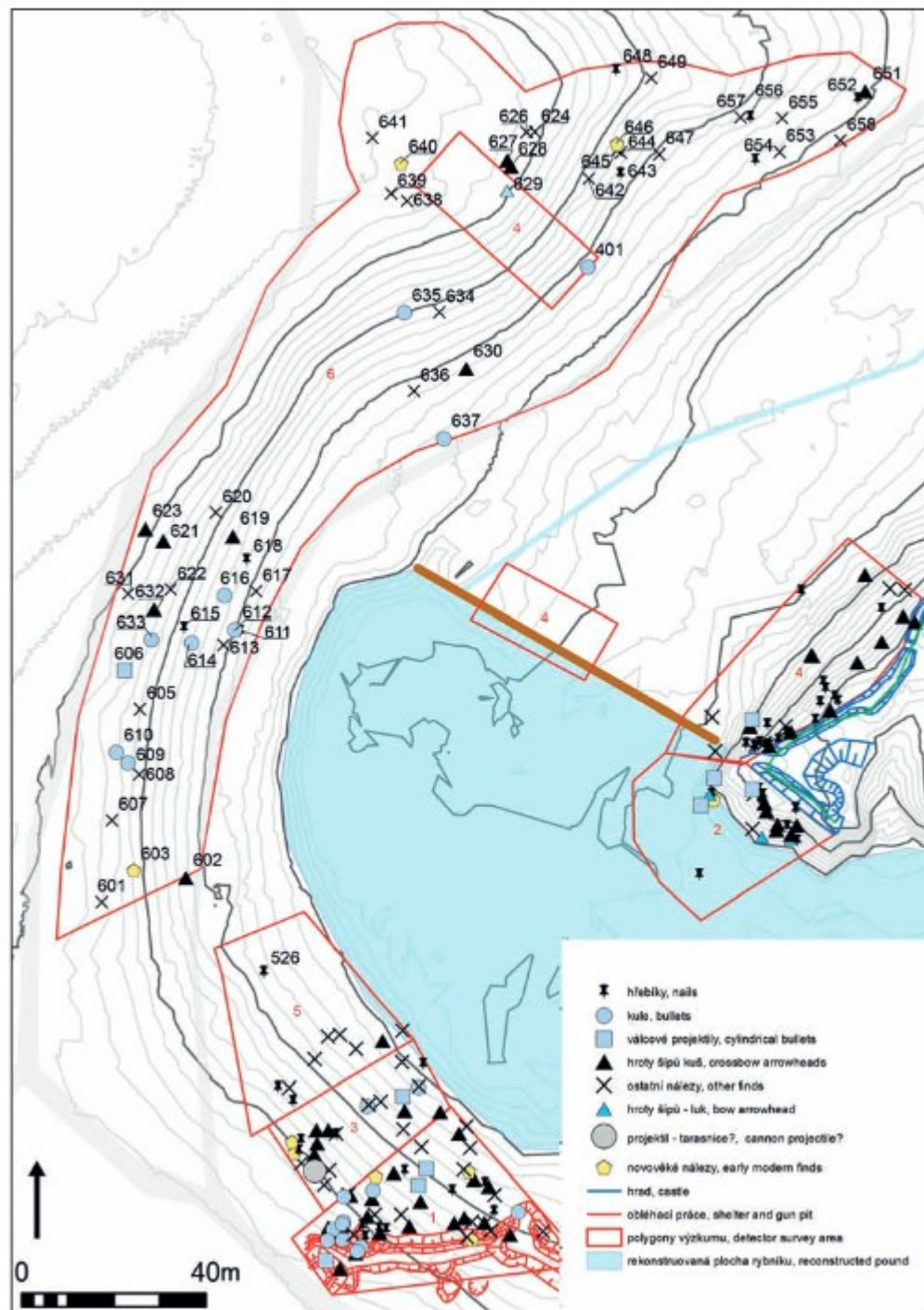

Digitální model terénu v okolí hradu Sióu.

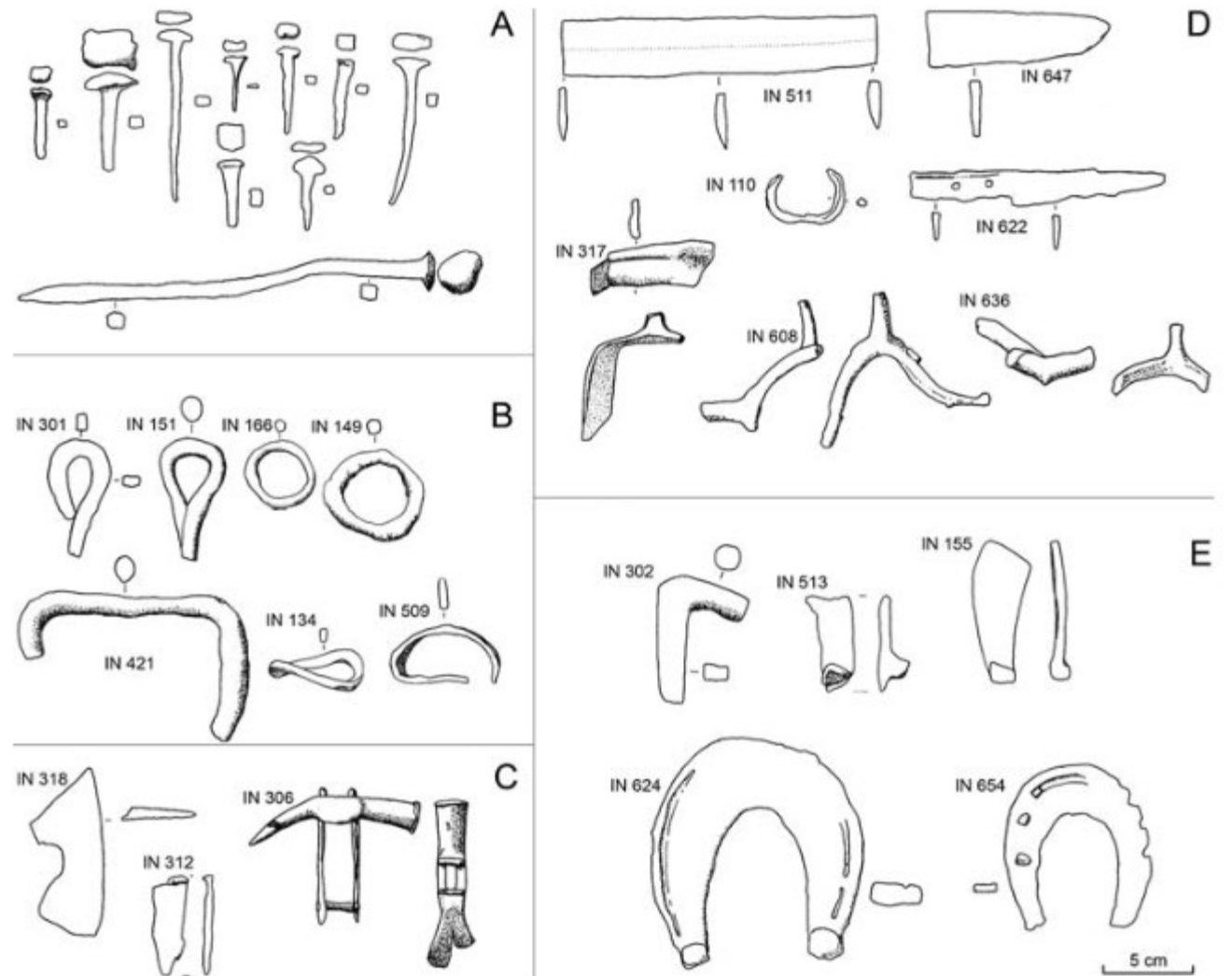
- A – terénní reliktů palebných postavení obláhatelů;
- B – terénní reliktů severního tábora obláhatelů;
- C – příkop patrný na leteckém snímku z r. 1954;
- D – jádro hradu;
- E – předhradí;
- F – příhrádek;
- G – rekonstrukce rybníka;
- H – kostel sv. Ondřeje;
- CH – rozsah jižního tábora obláhatelů

(sestavil P. Koscelník na základě povrchového průzkumu v letech 2011–2012)

- **Obláhací tábory:** 3 polohy
 - a) A: jižně, obláhací zbraně
 - b) B: severně v poloze U Maxovny
tzv. stanoviště velitele
 - c) C: východně, příkop (?)
- Soustava okopů zpevněná „baštami“ (tzv. Pevnůstkami)

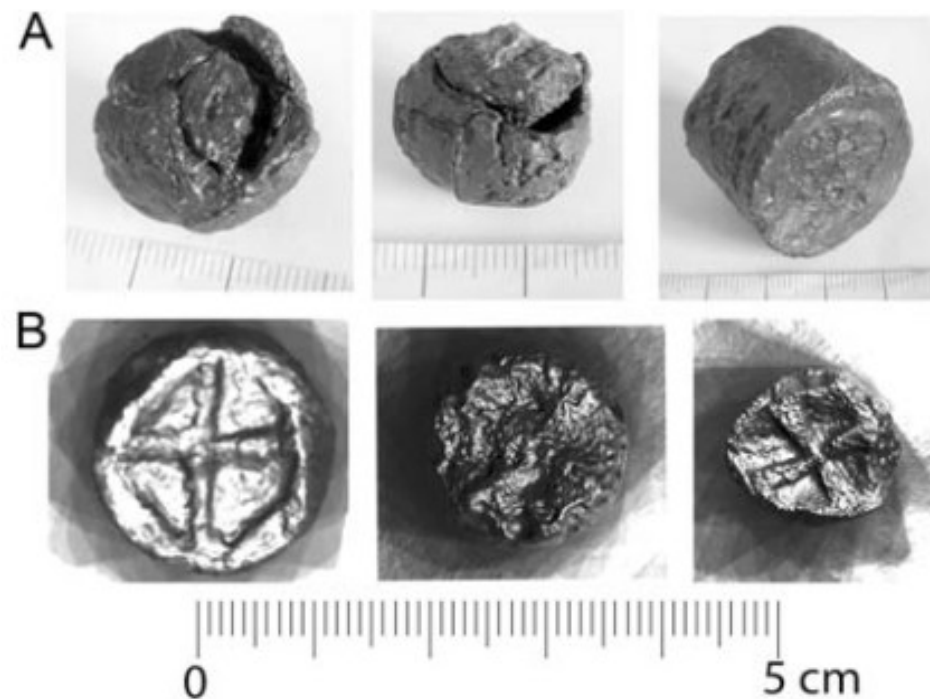

Rozložení polygonů detektorového průzkumu s kovovými artefakty. (zaměření P. Koscelník a kol. 2011–2012, kresba P. Koscelník).

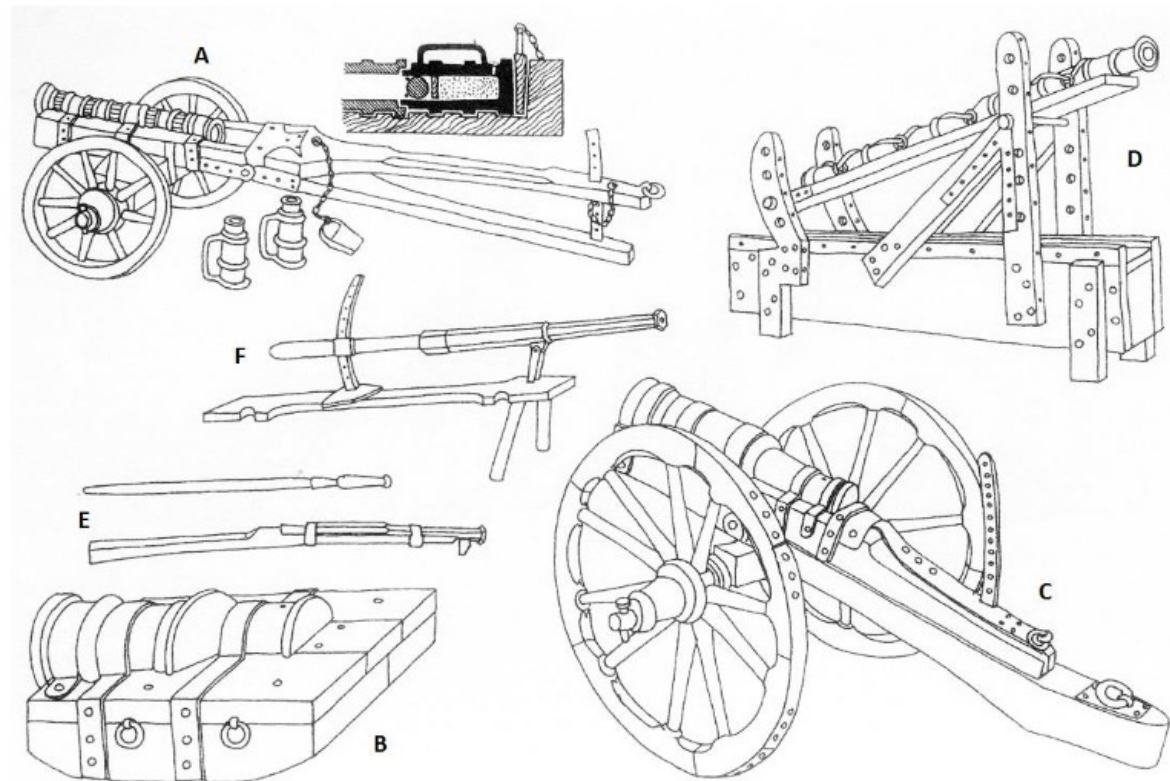

Artefakty nalezené detektorem kovů: A – hřebíky; B – různá oka; C – sekera kladívko; D – tesáky, nůž, třmen?, ostruhy; E – neurčitelný předmět a podkovy (kresby P. Koscelník).

- **Sion – munice:** odlišná technologie a materiálové složení
ruční i lafetové palné zbraně
koncentrace v místech obléhacích míst
dostřel: 98–123 m od týlu hradu
 - **odstřelování:** obránci: mířili na tzv. pevnůstku
obléhatelé: na zahloubený objekt v přihrádce (F)
- **a) hroty šípů:** těžší z kuší (hradebních)
lehčí z luků
- **b) palné zbraně:**
 - **obléhatelé:** olověné válcové ráže 15–22 mm
kříže: symbolický význam (přivolání Boží přízně)
válcová střela $\varnothing$ 34 mm, d. 30 mm, hmotnost 190 g
(mohutná hákovnice, tarasnice (?))
kamenné koule (v jádře hradu)
 - **obránci:** olověné s železným jádrem
kule $\varnothing$ 11, 17–18 mm (píšťaly, hákovnice)
kule a válc. kusy ráže 20–22 mm (hákovnice)

A – projektily s železným jádrem a olověným pláštěm;
B – válcové olověné projektily s křížovými obrazci
(foto J. Plzák)

Palné zbraně.

- A - Komorová puška,
- B - Bombarda,
- C - Houfnice,
- D - Tarasnice v loži,
- E - Hákovnice a píšťala,
- F - Tarasnice na stolici (Durdík 2000)

Plzeň: střela z bombardy
Ø 50 cm

**Památník bitvy u Lipan na kopci Lipská hora (1881).
(mezi Českým Brodem a Kouřimí)**

- 1434 – Bitva u Lipan:** rozhodující bitva husitských válek
- Panská jednota: utrakvisticko-katolická koalice pod Divišem Bořkem z Miletínka (cca 25 tis.)
 - Polní vojska: tábořský a sirotčí svaz (cca 15 tis.)
 - obě vojska: opevněna vozovými hradbami
 - koaliční vojska předstírala ústup a vylákala tábory z vozové hradby, kam vnikla panská jízda
 - Jan Čapek ze Sán uprchl s oddílem do Kolína
 - v bitvě zahynul Prokop Holý
 - stovky husitů upáleny ve stodolách

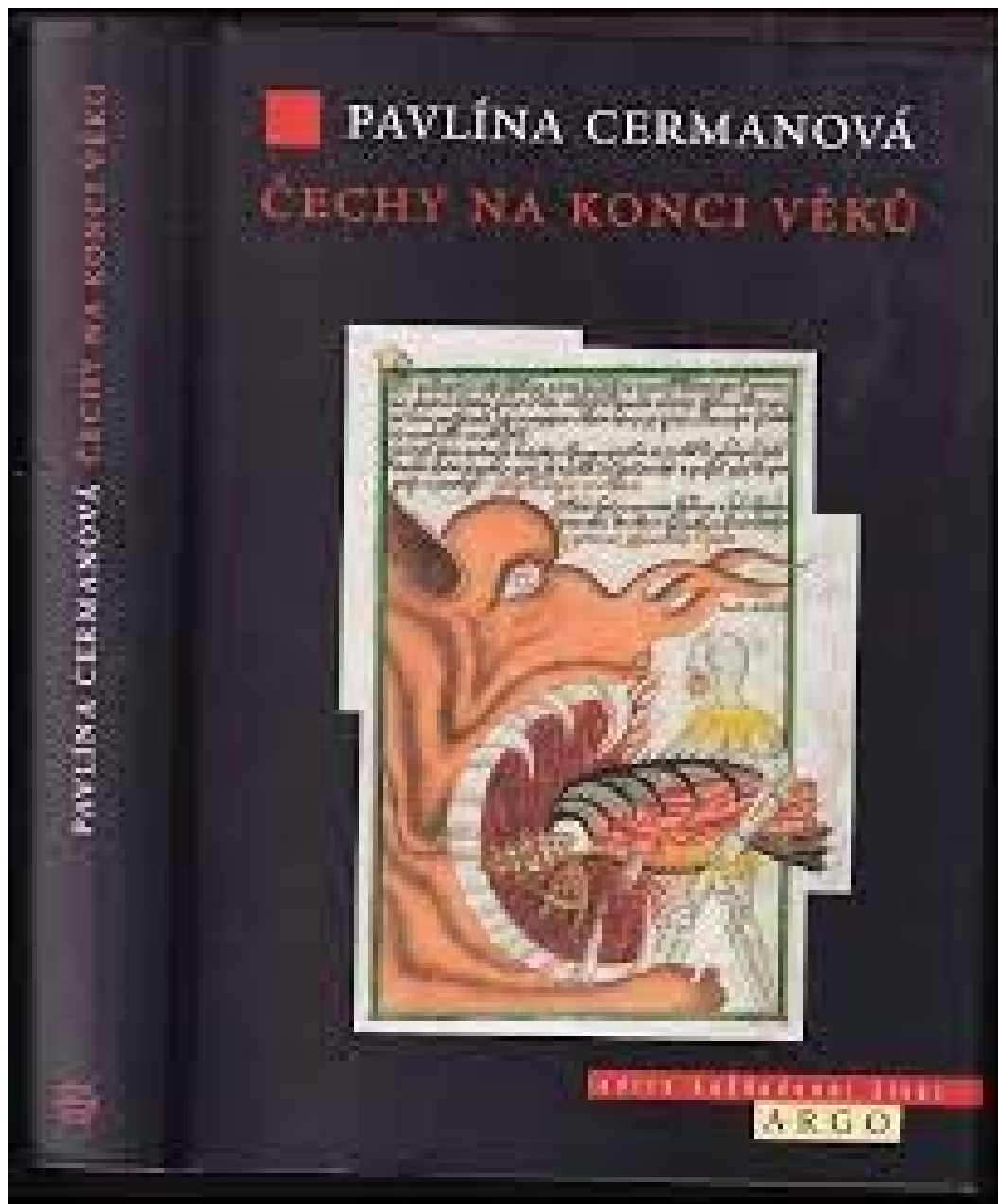

**Obléhání hradu v knize válečného umění Filipa Möncha z r. 1496.
(Universitätsbibliothek Heidelberg)**

Zánik Sezimova Ústí

- **Poloha** – na soutoku Lužnice a Kozského potoka: jádro + 3 předměstí
- **1419** – **husité**: vytlačeni ze Sezimova Ústí
 - část přežívala v okolních lesích: chiliastické vize o příchodu Spasitele, který vymýtí zlo
 - představa, že když zlo odstraní sami, Kristus se nakonec ukáže10. – 14. 2. 1420: vypočítán příchod Krista, který měl nastolit nový věk tisícileté spravedlivé říše
- **21. 2. 1420** – na popeleční středu husité město dobyli, ale ze strategických důvodů se přesunuli na nedaleký ostroh nad Lužnicí a Tismenickým potokem, zvaný Hradiště, kde založili Obec hory Tábor – **dnešní Tábor**
Vavřinec z Březové: Husitská kronika: „...sami se po jistém času, město Ústí ohněm spálivše, s ženami, s dětmi na horu Tábor přestěhovali...“
- **30. 3. 1420** – **Ústí srovnáno se zemí a vypáleno do základů**
- **20. léta 19. stol.** – **město**: obnovení středověké centrum a znovu zastavěno
 - **Předměstí**: levobřeží od 60. let archeologicky zkoumáno 25 let („české pompeje“)

Pavlína Cermanová:
Čechy na konci věků: Apokalyptické myšlení
a vize husitské doby. Praha 2013.

(Střípky z ostravské archeologie)

- **Zjevení sv. Jana** – prorocká kniha Nového zákona, která líčí poslední bitvu u Armageddonu: Apokalyptičtí jezdci mají zahubit čtvrtinu země mečem, hladem, morem a dravými šelmami:
- Zatroubil **první anděl**, nastalo krupobití, na zem začal padat oheň míšený s krví a třetina zemské zeleně byla sežehnuta plamenem.
- Zatroubil **druhý anděl**, do moře byl vržen oheň, takže se třetina moře se obrátila v krev, třetina mořských tvorů zahynula a byla zničena třetina lodí.
- Zatroubil **třetí anděl**, z nebe se zřítila velká hvězda jako pochoděň (zvaná Pelyněk), která dopadla do vod a třetinu z nich otráвила, takže mnozí lidé z těchto vod zemřeli.
- Zatroubil **čtvrtý anděl**, a v tu chvíli byla zasažena třetina slunce, měsíce a hvězd, takže z třetiny potemněly a den i noc byly temnější.
- Zatroubil **pátý anděl**, otevřel se jícn propasti, z ní se vyvalil dým a kobylinky, které měly sílu škorpiónů a škodily lidem, kteří nebyli na čele označeni Boží pečeti.
- Na nebi se objevil **drak se sedmi hlavami** a na každé z nich měl královskou korunu. Ocasem smetl třetinu hvězd a postavil se před ženu, aby pohltil dítě, jakmile se narodí.
- Čas určený pro existenci Satanova království již uplynul. Bůh oddaluje hrůzy, které si na sebe lidstvo nachystalo, aby co nejvíce lidí vyšlo z Babylonu odsouzeného k zániku.
- 144 000 spravedlivých bylo vykoupeno, nastoupila tisíciletá Kristova říše a nebeský Jeruzalém.

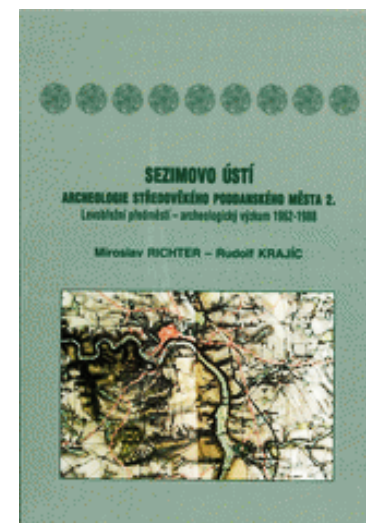
Výzkumy

- **Konec 19. stol. – F. Máška:** výkopy v okolí Klášterní ulice: pozůstatky klášterního kostela
 - **Martin Kolář:** místní profesor, zájem o středověké dějiny Ústí
- **19/20. stol. – Josef Švehla:** učitel a průkopník archeologie, odkryvy ve městě i na předměstích
- **1947, 1948:** F. Máška a J. Švehla – výzkumy v prostoru hřbitova a farního kostela
- **1950** – výzkum zaniklého města zařazen do plánu ARUP: program výzkumu husitských památek
- **1962 – 1985:** výzkum levobřežního předměstí: ARUP
 - od 80. let participovalo: Husitské muzeum v Táboře: M. Drda, R. Krajíc
 - 20 usedlostí: 2. pol. 13./2. pol. 14. až 1420
- **1973** – výzkum ARUP v prostoru bašty na severovýchodní straně města
- **1996** – výzkum táborského muzea: hřbitov
- **1998** – výzkum E. Krajíce z Husitského muzea: náměstí/Žižkova ulice
- **1965, 2016, 2019** – záchranné výzkumy táborského muzea v Klášterní ulici

- **KRAJÍC, R. – RICHTER, M.:**

- nedat.: Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 1. Topografie a dějiny bádání. Rukopis.

- 2001: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 2. Levobřežní předměstí – archeologický výzkum 1962–1988. Praha.

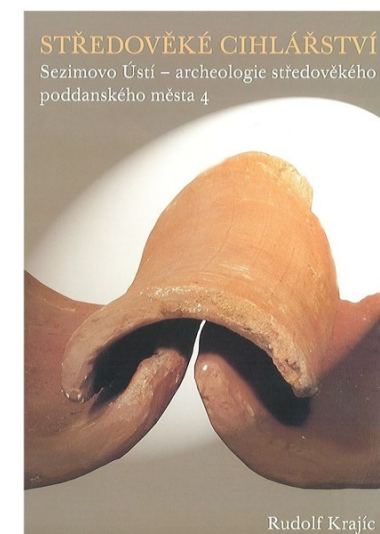

- **KRAJÍC, R.:**

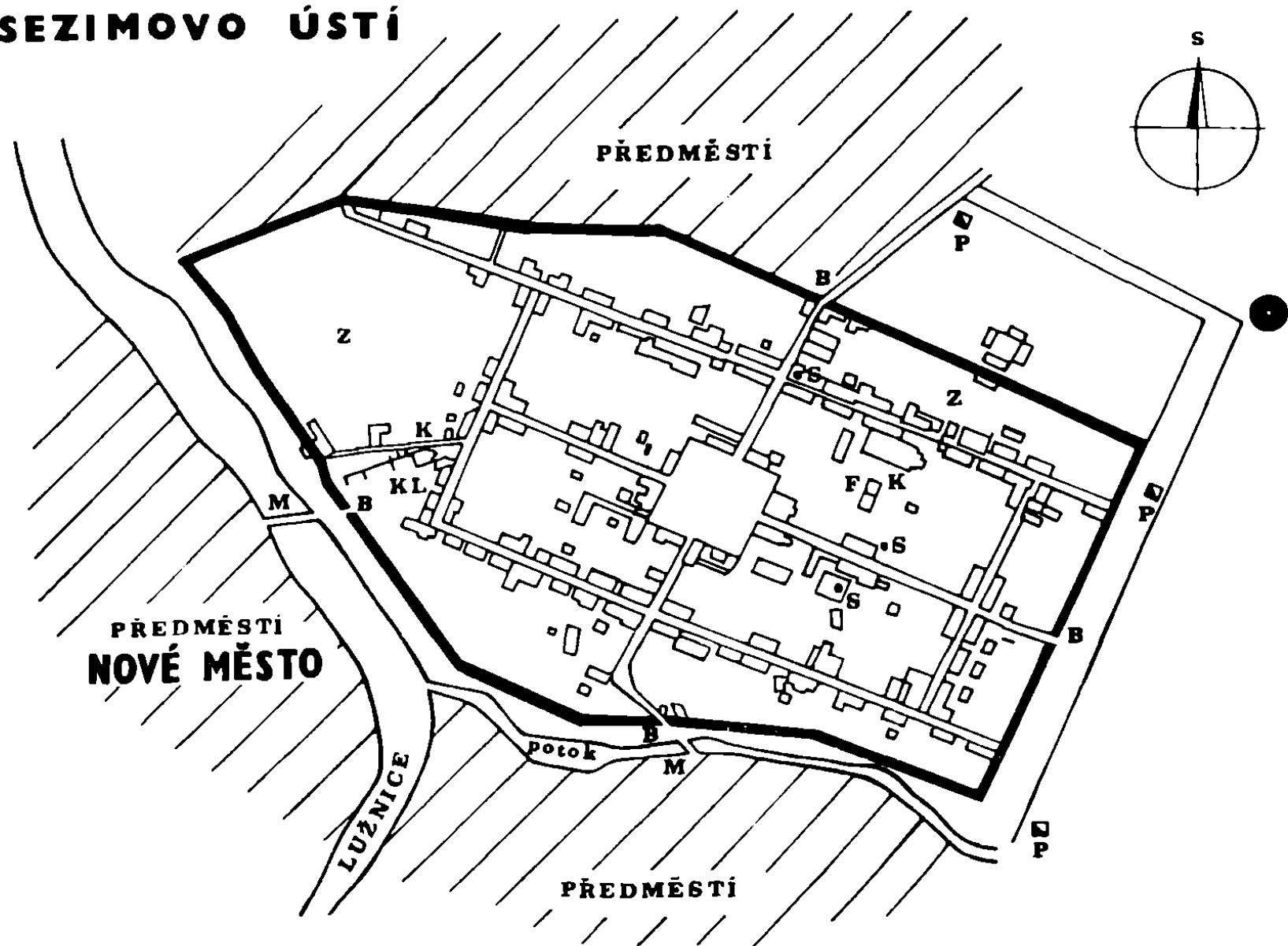
- 2003: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I–II. Praha–Sezimovo Ústí–Tábor.

- 2008: Středověké cihlářství. Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 4. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.

SEZIMOVO ÚSTÍ

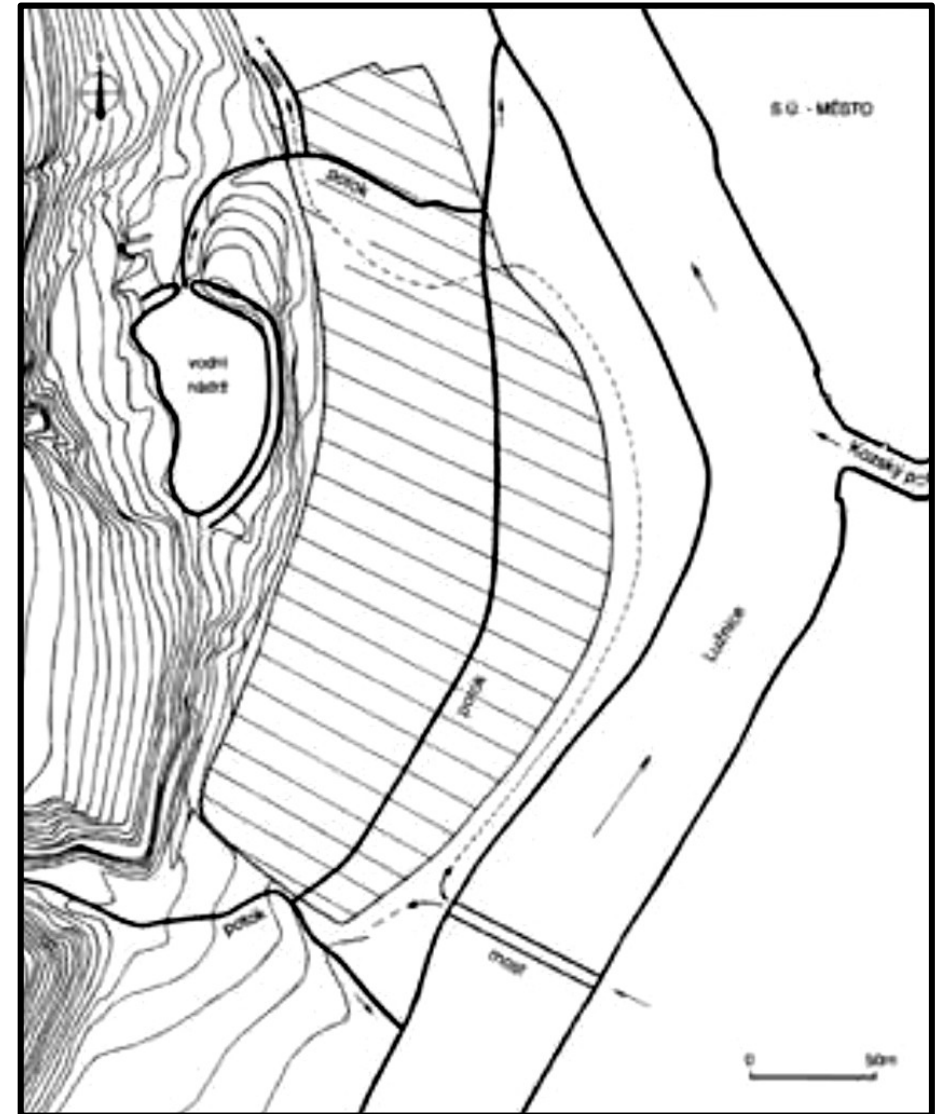
Obr. 1. Sezimovo Ústí. Rekonstrukce podoby a zástavby středověkého města podle výzkumů Josefa Švehly. Legenda: B — brána, F — fara, K — kostel, Kl — klášter, M — most, P — pec, S — studna, Z — zahrada. Podle písemné pozůstalosti J. Švehly zpracoval R. Krajíc.

Předměstí

- **Pražské** – před severní městskou branou, bašta v sv. rohu městského opevnění
 - M. Richter: identifikoval v písemných pramenech jako Nové město, dlouhodobě spojované s urbánní jednotkou na břehu Lužnice, opevněnou hradbou: 3 ha
 - R. Krajíc: zjistil hrnčířskou dílnu s pracovním zázemím v tzv. zánikovém horizontu další středověké vrstvy, kúlové jámy, rozměrnější jámy a výrobně-provozní objekty
- **Soběslavské** – na jižní straně města
 - v oblouku potoka se měla podle J. Švehly nacházet široká zátoka s přístavištěm
 - zkoumáno od konce 19. stol. do 30. let 20. stol. amatérskými badateli: kusé informace
- **Levobřežní** – 13. stol.: založení města (tzv. Nové město); 1420: zánik požárem spolu s městem
 - zástavba: jednotné parcelní členění připomíná situaci v městských jádrech
 - pol. 14. stol.: zlepšování sídelně-provozních podmínek
bydlení, záplavy, zásobení vodou, odvodňování trativodními kanály

Levobřežní předměstí

- **Poloha:** řemeslnické předměstí mezi svahem a Lužnicí,
od jihu Pracovský potok
20 usedlostí (16 zkoumáno archeologicky)
- **Vodní systém:** S – J: umělé koryto potoka vedené středem
Z svah: soustava vodních nádrží a kanál
kolem severního kanálu 6 usedlostí
- **Řemesla** – 2 cihelny, sladovna, 5 hrnčírén, kovárna, řeznictví,
pekařství, koželužství

Řemeslnické předměstí kolem r. 1420:
šikmé šrafování – osídlená plocha
čárkovaně – předpokládaná cesta
(Richter & Krajíc 2001)

Kartuziánský klášter v Dolanech u Šternberka

- **1392 – 1409:** vystavěn kartuziány z Tržku Litomyšle
- **Statky kartuziánů:** Dolany, Toveř, Moravičany a Palonín
- **Převor:** Štěpán z Melic – proti Wiklefovi a Husovi
„devotio moderna“
- **2. 2. 1425 – dobyt husity** jako opěrný bod proti
katolické Olomouci
- **1437 – rozbořen olomouckými měšťany**
- **1962 – 1975:** výzkum Václav Burian
- Vítek, T. – Foltýn, D. 2005: Dolany (Olomouc). Zaniklá
kartouza „Vallis Josaphat“ s kostelem P. Marie (Kartouzka). In:
Foltýn, D. a kol. Encyklopedie moravských a slezských
klášterů, 274-277.

ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKY STŘEDNÍ MORAVY

Svazek 13

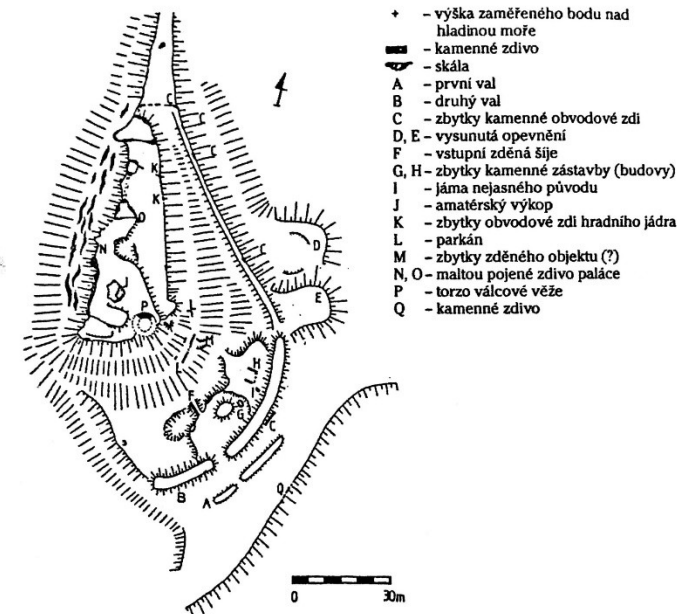
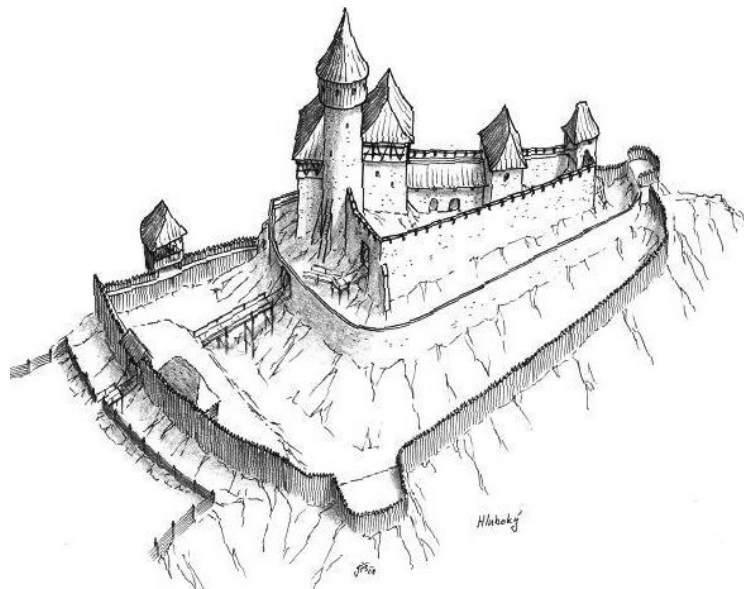
KARTUZIÁNSKÝ KLÁŠTER v Dolanech u Olomouce

Jakub Vrána

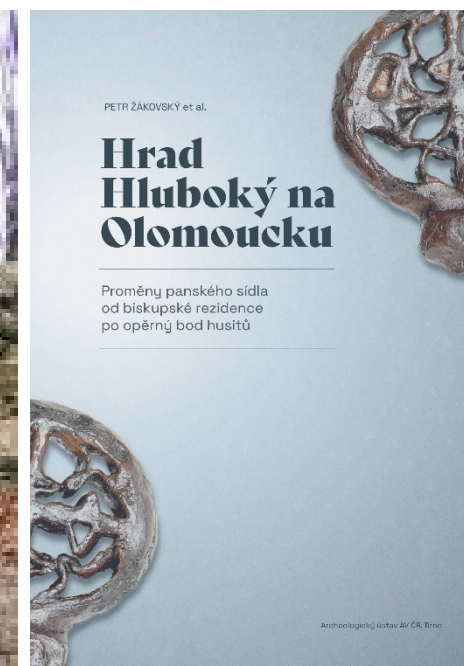

Hrad Hluboký Hluočky – Hrubá Voda

- **Bergfritového typu:** d. 60 m, palác 35 x 9 m
- **1340** – založen k ochraně cesty do Slezska jako sídlo olomouckého biskupa Jana VII. Volka (nemanželský syn Václava II.)
- **1351** – moravský markrabě Jan Jindřich
- **1371** – purkrabí Půta z Holštejna
- **1406** – Lacek z Kravař (od Jošta), pak Tvokrovští
- **1425 – dobyt husity (i Majetín)**
- **1426** – obsazen moravským zemským hejtmanem Haškem z Valdštejna (ruiny)
– léno Jana ze Sovince a Pňovic
- **1437** – „Pustý zámek“ (*Wüstes Schloss*)
- **80. léta** – povrchový průzkum P. Kouřila a M. Plačka
- Brůnová, K. 2004: Hrad Hluboký, k. ú. Město Libavá, okr. Olomouc. Vlastivědný věstník moravský LVI (1), 46–55.

Půdorys hradu Hluboký podle Kateřiny Brůnové

Martin Luther

(1483 – 1546)

- Německý teolog, kazatel a reformátor, autor duchovních, politických, pedagogických spisů.
- **1483:** Narodil se v Eislebenu jako syn horníka, studoval filosofii v Erfurtu, pak v klášteře
- **1507:** vysvěcen na kněze
- 1508: učil na univerzitě ve Wittenberku, kde získal profesuru a začal kazatelskou činnost.
- **31. října 1517** – zveřejnil 95 tezí kritizujících poměry v církvi (odpustky): obviněn z hereze
- **1519** – své teze obhajoval v disputaci s Johnem Eckem v Lipsku, v níž popřel neomylnost papeže a koncilu
- **1521** – papežem exkomunikován (wormský edikt císaře Karla V.)
 - pod ochranou saského kurfiřta Fridricha III. Moudrého získal azyl na hradě Wartburg, kde přeložil Nový zákon do němčiny (1534: Starý zákon).
- **Představitel reformace** – žádal nápravu poměrů v církvi (renovatio – obnova)
- **Zakladatel protestantismu** – kritické náboženské hnutí
 - nazvaného podle protestu šlechty na říšském sněmu ve Špýru r. 1529, kde se projednávala otázka správnosti Lutherových teorií

AMORE ET STUDIO ELUCIDANDAE
ueritatis hae subscripta disputabunt Vuittenbergae, Praesidēte
R. P. Martino Luther, Arū & S. Theologiae Magistro, eius-
demq; ibidem leſtore Ordinario. Quare petit ut qui non pos-
sunt uerbis praesentes nobiscum disceptare, agant id literis ab-
sentes. In nomine domini nostri Iesu Christi. Amen.

Omnino & Magister noster Iesus Christus, di-
cendo poenitentia agite &c. omnem uitam si
delium, poenitentiam esse uoluit.

Quod uerbū poenitentia de poenitentia sacra-
mentali (i. confessionis & satisfactionis quae
sacerdotum ministerio celebratur) non po-
teſt intelligi.

- iij) Non tamen ſolū intēdit interiorē; immo interior nulla eſt, niſi
foris operetur uarias carnis mortificationes.
- iiij) Manet itaq; poena donec manet odium ſui (i. poenitentia uera
intus) ſcilicet uſq; ad introitum regni cēlorum.
- v) Papa non uult nec poteſt, ullas poenas remittere; praeter eas,
quas arbitrio uel ſuo uel canonum impoſuit.
- vi) Papa nō poteſt remittere ullam culpā, niſi declarādo & appro-
bando remiſſam a deo. Aut certe remittēdo caſus reſeruatos
ſibi, quibus contēptis culpa prorsus remaneret.
- vij) Nulli prorsus remittit deus culpam, quia ſimul cum ſubijciat
humiliatum in omnibus ſacerdoti ſuo uicario.
- viiij) Canones poenitentiales ſolū uiuentibus ſunt impoſiti; nihilq;
morieus, ſecundū eodem debet imponi.
- ix) Inde bene nobis facit ſpirituſſanctus in Papa; excipiēdo in ſu-
is decretis ſemper articulum mortis & neceſſitatis.
- x) Indoſte & male faciūt ſacerdotes ij, qui morituris poenitētiis
canonicas in purgatorium reſeruant.
- xi) Zizania illa de mutanda poena Canonica in poenā purgato-
rij, uidentur certe dormientibus Episcopis ſeminata.
- xij) Olim poenae canonicae nō poſt, ſed ante abſolutionem impo-
nebantur, tanq; rementa uerae contritionis.

DISPUTATIO DE VIRTUTE INDVLGEN.

- xij) Morituri, per mortem omnia ſoluunt, & legibus canonū mor-
tui tam ſunt, habentes ſure earū relaxationem.
- xiiij) Imperfecta ſanitas ſeu charitas morituri, neceſſario ſecum fert
magnum timorem, tūoq; maiorē, quāto minor fuerit ipſa.
- xv) Hic timor & horror, ſatis eſt, ſe ſolo (ut alia taceam) facere poe-
nam purgatorij, cum ſit proximus deſperationis horror.
- xvi) Videntur, infernus, purgatorium, cēlum diſſerre; ſicut deſpe-
ratio, prope deſperatio, ſecuritas diſſerunt.
- xvij) Neceſſarium uidetur animabus in purgatorio ſicut minui hor-
rorem, ita augeri charitatem.
- xviii) Nec probatū uidetur ullis, aut rationibus, aut ſcripturis, q; ſint
extra ſtatum meriti ſeu augendae charitatis.
- xix) Nec hoc probatū eſſe uidetur, q; ſint de ſua beatitudine certae
& ſecurae, ſaltem oēs, licet nos certiffimi ſimus.
- xx) Igitur Papa per remiſſionē plenariā omnium poenarū, non ſimpli-
citer omnium intelligit, ſed a ſeipſo tūmodo impoſitarū.
- xxi) Errant itaq; indulgentiarū praedicatores ij, qui dicunt per Pa-
pae indulgentias, hominē ab omni poena ſolui & ſaluari.
- xxij) Quin nullam remittit animabus in purgatorio, quā in hac ui-
ta debuiffent ſecundum Canones ſoluere.
- xxiij) Si remiſſio ulla omnium omnino poenarū poſt alicui dari; certū
eſt eam nō niſi perfectiſſimis, i. pauciſſimis dari.
- xxiiij) Falli ob id neceſſe eſt, maiorem partē populi; per indifferentē
illam & magnificam poenae ſolutae promiſſionem.
- xxv) Qualē poteſtatē habet Papa i purgatorij gñaliter talē habet
qliber Episcopus & cura in ſua dioceſi, & parochia ſpāliter.
- i) Optime facit Papa, q; nō poteſtate clauis (quā nullam habet)
ſed per modum ſuffragij, dat animabus remiſſionem.
- ij) Hominē praedicant, qui ſtaim, ut ſactus nūmus in ciſtam tū-
nieri, euolare dicunt animam.
- iiij) Certū eſt nūmo in ciſtam tinniente, augeri quaerſtum & auari-
ciam poſſe; ſuffragiū autē eccleſiae eſt in arbitrio dei ſolius.
- iiij) Quis ſciſi omnes animae in purgatorio uelint redimi, ſicut de
ſancto Seuerino & paſchali factum narratur?
- v) Nullus ſecurus eſt de ueritate ſuae contritionis; multo minus

- **Reformace ve Švýcarsku** – **Ulrich Zwingli** (Curych)
 - **Jean Kalvín** (Ženeva): ve Francii – **hugenoti**
v Anglii – **puritáni**
- **Kalvinismus** – ve 2. pol. 16. stol. rozšířen téměř ve všech evropských zemích mimo Holandsko
 - severní Německo, Dánsko, Švédsko, Polsko, Uhry
- **1525** – luterství přijal velmistr Řádu něm. rytířů Albrecht Hohenzollernský, který se stal leníkem polského krále a zároveň světským knížetem
- **1521** – osmanská vojska dobyla Bělehrad (brána Uher)
- **1526** – bitva u Moháče (srpen; zahynul v ní Ludvík Jagellonský)
- **1529** – Turci u Vídně odraženi
- **1541** – Uhry rozděleny na 3 části:
 - střed: Budínský pašalík Süleymana I.
 - východ: Sedmihradsko (spolupráce s Osmanskou říší)
 - západ: pod Habsburky

- **Ferdinand I. – 1543:** představitelé nekatolických vyznání předložili na zemském sněmu návrh náboženské reformy na legalizaci konfese (odmítnuti)
 - **1545 – 1563: Tridentský koncil:** protireformační tažení (pravidla katolicismu)
 - **1546/1547: Šmalkadská válka:** protihabsburské povstání
saský kurfiřt Jan Fridrich poražen Karlem V.
 - **1555:** kurfiřt Jan Saský na říšském sněmu v Augšpurku předložil reformované **augšpurské vyznání** (Confessio Augustana), sepsané **Philippem Melanchtonem** (cuius regio, eius religio „koho vládá, toho víra“)
 - **1567:** příchod **jezuitského řádu** (do českých zemí pozván na podporu rekatolizace)
 - **1534:** Tovaryšstvo Ježíšovo – založil Ignác z Loyoly
 - **úřady:** společné jak pro rakouské, české a uherské země: tajná rada, dvorská rada a dvorská komora

Reformace ve Slezsku

- **20. léta 16. stol.** – Lutherovo učení se šířilo ze **Saska a Bavorska**
 - sekularizaci církevního majetku podporovali lehnicko-břežští Piastovci, braniborští Hohenzollernové a olešničtí Minstrberkové
- **Dolní Slezsko:**
- **1521:** centrem reformačního hnutí se stalo **Lehnicko a Břežsko**
 - 1535:** tamní kníže Fridrich II. vydal církevní řád, rozšířený v knížectví minsterberském a olešnickém, kde vládli potomci Jiřího z Poděbrad
 - 1523:** ve **Vratislavi** převzal faru kostela sv. Máří Magdalény kazatel Jan Hess
- **Horní Slezsko:**
 - 1523** – protestantismus zavedl krnovský Hohenzollern Jiří Braniborsko-Ansbašský: braniborsko-norimberský řád (Opolsko, Ratibořsko, Bohumínsko a Bytomsko)
 - 40.-50. léta.** – k reformaci se přihlásilo **bruntálské a frýdecké panství**
 - v **Opavě** protestanti získali převahu: spory s katolickými kněžími
 - 1555: zápas o správu farního chrámu Nanebevzetí P. Marie
 - 1569: smír dojednaný Janem starším z Vrba

- **Jednota bratrská** – **Unitatis Fratrum**: reformační církev vzniklá před nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn
umírněná církev podobojí v čele s Janem Rokycanou hledala kompromis s katolickou církví
 - **1467**: založena na synodu ve Lhotce (oddělení od kališníků)
 - ovlivněna Petrem Chelčickým: 1547 v Kunvaldu u Žamberka založil náboženskou obec
 - bratři vedli prostý život, řídili Písmem svatým
 - několik rodin tvořilo „sbor“, který se scházel po domech
 - volena: Širší rada (sněm)
Úzká rada (Starší) – v čele: 12 členů, 4 biskupové
- 2 směry: **tzv. Malá stránka** – vliv učení Petra Chelčického a valdenství
(kol. 1330 stoupenci něm. heretiků se usadili v již. Čechách)
 - orientována na studium Bible a víry
 - uzavření před okolním světem
tzv. Velká stránka – Lukáš Pražský; 30. l. 16. stol.: Jan Augusta
 - vzdělání a literární činnost, otevřenější
 - zakládání sborů ve městech

Kralická tiskárna

1578 – 1628

Archeologický výzkum Vlasty Fialové odhalil v letech 1956–1971 půdorys kralické tvrze a tajnou tiskařskou dílnu (nálezy literek, nástrojů, knižních kování a spon).

- **Archeologické výzkumy:**

- **1956/71:** Vlasta Fialová: **českobratrská tiskárna v Kralicích**

- (zal.1562 Janem Blahoslavem, vyplněna 1620/1)

- **1980:** Luboš Šebela: **českobratrský sbor v Ivančicích**

- (1558/71: Jan Blahoslav vedl tajnou tiskárnu, 1623 zánik)

- **2012:** Zdeněk Schenk: Přerov – „Na Marku“ **bratrský sbor** (d. 30 m, š. 6 m)

- škola Jednoty bratrské** ze 16. stol.

- bratrský kostelík** ze 16. stol. (za rekatolizace přejmenován
na sv. Marka)

- hrnčířská pec** z konce 15. stol.

Biskup Jan Blahoslav († 1571)

- pocházel z přerovské měšťanské rodiny
- od r. 1558 působil v Ivančicích
- z řečtiny přeložil Nový zákon
základ bible Kralické (1579 – 1594)

B

2012: Přerov – „Na Marku“

Novokřtěnci – Toufaři - Habáni

- Stoupenci reformačního náboženského hnutí Ulricha Zwingliho označováni jako:
 - a) **novokřtěnci** – křest přijímali v dospělosti
 - b) **toufaři** – z něm. täufer (křtít)
 - c) **habáni** – podle komunálního způsobu života v tzv. bratrských domech či dvorech zvaných Haushaben.
- Hnutí usilovalo o sociální reformu, zespolečnění majetku i výroby
- Pro nábožensko-sociální radikalismus byli pronásledováni, vyháněni, zatýkáni i popravováni
- **1524** – po porážce selské války vypovězeni z Německa, Rakouska a Švýcarska
- **1526** – usazovali se na Moravě, kde panovaly tolerantní náboženské poměry
- Zdatní řemeslníci byli v nábožensky tolerantním prostředí Moravy přijímáni na šlechtických panstvích.

- **1535** – zemský je sněm na popud Ferdinanda I. vypověděl ze země
- **1546** – vypovězení z Olomouce
- **1549** – vypovězení z Brna: část novokřtěnců odešla do Uher
část přešla na katolickou víru
- **2. pol. 16. stol.** – díky intervenci moravské šlechty nakonec směli na Moravě zůstat, a proto je toto období označováno jako „zlatý věk novokřtěnců na Moravě“
 - zruční hrnčíři a kamnáři, jejich výrobky byly kopírovány a napodobovány místními výrobci, protože habánská keramika se stala módní záležitostí
- **1622** – po porážce českých stavů byli kvůli nábožensko-sociální odlišnosti pronásledováni a v důsledku protireformačního tažení kardinála Dietrichštejna definitivně vypovězeni na základě dekretu Ferdinanda II. (17. 9. a do šesti týdnů se museli z Moravy vystěhovat a odejít do Uher)

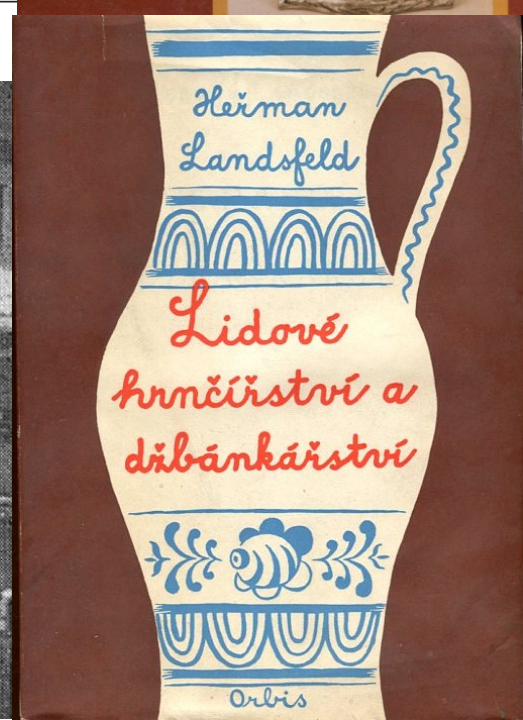
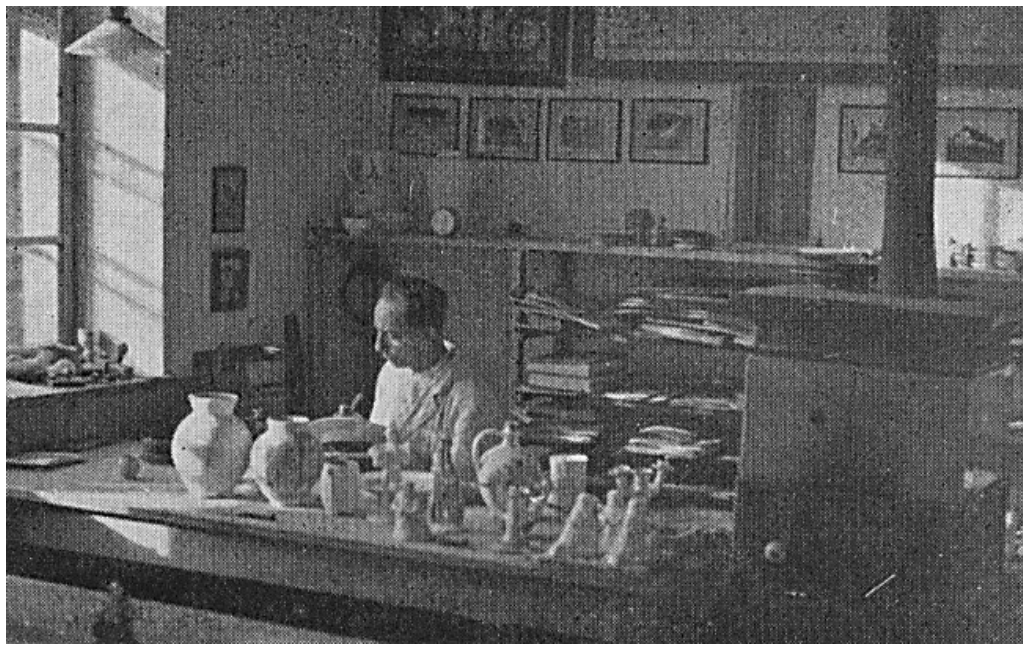
Heřman Landsfeld (1899 – 1984)

- Džbánkař, amatérský archeolog (cca 70 výzkumů)
- od 20. let: zkoumal habánskou keramiku historii výroby
- 30. l.: zaniklé dílny a střepiště:
Košolná, Sobotiště, Leváre Slovensku (Modra), po válce ve Strážnici Ostrožná N. Ves - první habánské pece
- 1966, 68-70: Stará Břeclav – výzkum (Šimkova ul.)
- 1976 – Středověké a novověké kachle, Strážnice
– výstava prezentovala ucelený vývoj kamnářské výroby od středověku do současnosti.

Lidové hrnčířství a džbánkářství - Besedy o řemesle džbánkářském, hrnčířském a kamnářském, Praha 1950.

1. Vykopávky H. Landsfelda, Sobotiště 1937, zahrada domu čp. 104. Z archivu H. Landsfelda.

Karel Černohorský

(1896 – 1982)

- legionář, úředník Obilního ústavu v Opavě
- dálkově vystudoval dějiny umění na UK v Praze
- SZM: 1921 - asistent
1935-1938 - ředitel
od 1938 numismatik v MZM
- v r. 1942 byl suspendován a úředně penzionován
- 1945-1948: pověřen vedením SZM
- 1948: ředitel MZM - brzy byl odvolán
- 1952-1956: věd. pracovník ARUB

- Počátky habánských fajánsí. Opava 1931.
- Moravská lidová keramika. Praha 1941.

Vladimír Scheufler

1922 –1995

- Studoval hudební vědu a národopis v Praze
- Po studiích působil v Městském muzeu v Ostravě
- Výzkumy na Jablunkovsku, Hlučínsku, Těšínsku a Vsetínsku
- 1953 – Ústav pro etnografii a folkloristiku v Praze
- Analýza souborů: Vsetín, Beroun, Bruntál

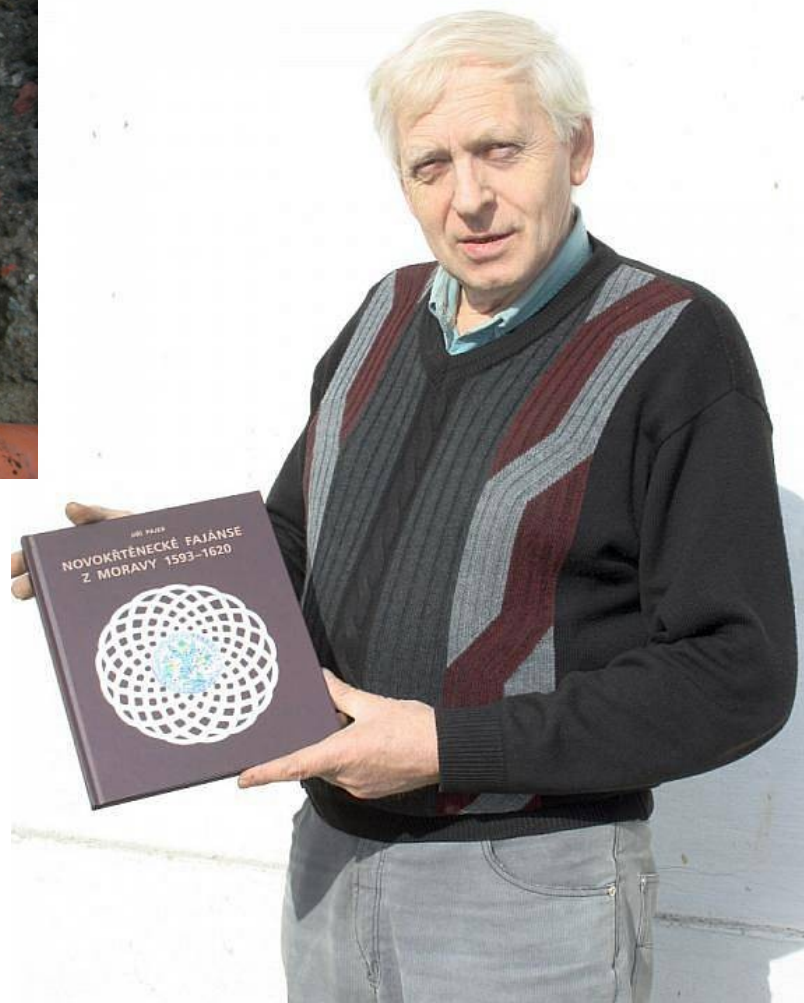
- SCHEUFLER, V.: Lidové hrnčířství v českých zemích. Praha 1972, 27–40.

-

82. Kroměříž 1983, 59–70.

- PEROUTKA, B. – URBACHOVÁ, E. – SCHEUFLER, V.: Hromadný nález keramiky ve vsetínském zámku a vsetínští hrnčíři, Český lid 56, 1969, s. 301–305.
- SCHEUFLER, V.: Novověké nálezy z Bruntálu a bruntálské hrnčířství nové doby, Časopis Slezského muzea 24, 1975, s. 32–42.

JIŘÍ PAJER STUDIE O NOVOKŘTĚNCÍCH

NAKLADATELSTVÍ ETNOS

Počátky novověké keramiky ve Strážnici. Strážnice 1983.

Nové výzkumy novokřtěneckých fajánsí na Moravě. In: středověké a novověké zdroje tradiční kultury. Brno 2006, 121–139.

Novokřtěnecké fajánse z Moravy 1593–1620. Soupis dokladů z institucionálních a privátních sbírek. Strážnice 2011.

Dambořice u Slavkova

- Kol. r. **1500** – hrnčíři se usadili na ulici Nové na rozhraní č. p. 31 a 32
(pozemky ve střední části ulice)

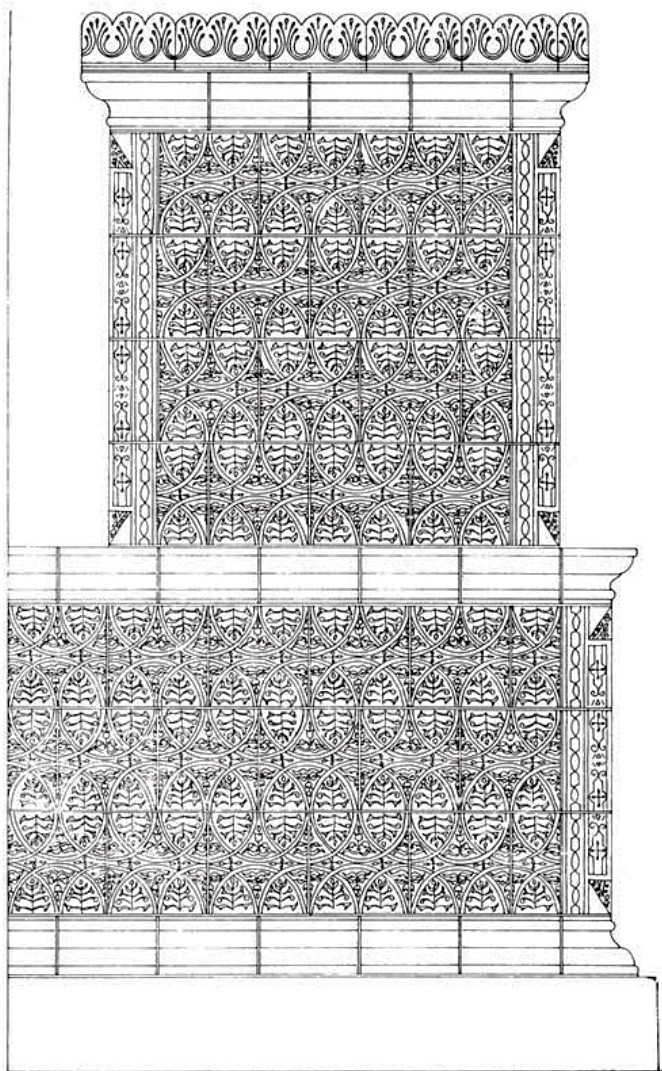
- Hrnčířskou výroba: **2 časové horizonty:**

a) předhabánská produkce: 1500 – 1550

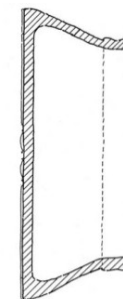
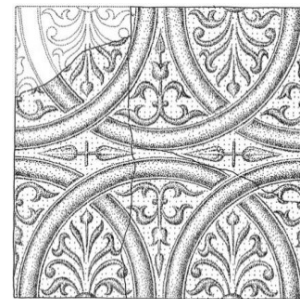
- domácí pozdně gotická tvorba: 1500 – 1530 - náboženské motivy
1530 – panství koupil Jan Kuna z Kunštátu, pán na Rožnově a Lukově
- domácí renesanční tvorba: 1530 – 1550 - antické motivy (portrétní, fantaskní)

b) habánská produkce: 1550 příchodem habánů 1549 – pozval je Petr z Kounic domácí tvorba zaniká

Habánská kamna – rekonstrukce raně novověkých kamen z mozaikových (tapetových) kachlů, Strážnice, 3/3 16. stol.

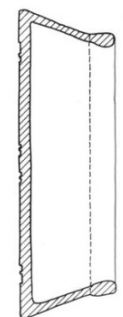
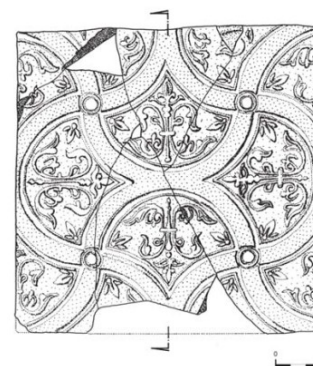
Brno-Panská 6-8: Od roku 1607 byl dům v rukou ochránců novokřtěnců, Oldřicha V. z Kounic (1569-1617) a jeho syna Fridricha z Kounic (1597-1639).

Habánský komorový kachel základní s mozaikovým **kružnicovým vzorem**. Brno, Panská 6-8, 1607-1617.

Napodobenina habánského komorové kachle s mozaikovým **srdéčkovým vzorem**.

Komorový kachel s mozaikovým **přibíjeným vzorem**.

Komorový kachel s mozaikovým **oválovým vzorem**.

Habánský komorový kachel základní s **pěti kruhovými prohlubněmi**.

- **Maxmilián II. – 1567:** zrušení basilejských kompaktát umožnilo šíření luterství
 - **1575:** ústně schválil tzv. **Českou konfesi:** vyznání víry nekatolických církví: luteránů a Českých bratří

- **Rudolf II. – 1583:** císařský dvůr přestěhován z Vídně do Prahy
 - protireformace** – papežský nuncius přesvědčil císaře, aby do úřadů jmenoval katolíky:
 - kancléř: **Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (horlivý katolík)**
 - místodržící: **Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka**
Jaroslav Bořita z Martinic
 - protestantská strana: jediný nekatolík u císařského dvora byl
 - prezident dvorské komory: **Ferdinand Hofman z Grünbüchlu**
 - 1600:** odvolán a nahrazen Jakubem Breunerem

- **1609:** Rudolf II. vydal **Majestát na náboženskou svobodu:** náboženská práva přiznána všem vrstvám

- **1612:** spory o výstavbu protestantských kostelů na katolických panstvích (v Hrobech)

- **Ferdinad Štýrský** – **1617**: českým králem zvolen radikální katolík (posílení katolické šlechty)
 - **1619**: nastupuje vládu v rakouských zemích jako Ferdinand II.
 - **23. května 1618** – stavovská opozice vedená s Jindřichem Matyášem Thurnem
 - císařští místodržící s písařem Fabriciem vyhozeni do hradního příkopu
- **Třicetiletá válka** – **protestantská unie**: 1619 zvolen Fridrich Falcký
Anglie, Francie, Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Sasko, Braniborsko
 - **katolická liga**: Maxmilián Bavorský
Rakousko, Polsko, Uhry, Litva, papežský dvůr
- **1618 – 1620**: válka česká – první fáze českého stavovského povstání, porážka na Bílé hoře (8. listopadu)
 - 21.6.1621 staroměstská exekuce: poprava 27 účastníků odboje
- **1621 – 1623**: válka falcká – porážka Fridricha Falckého
- **1625 – 1629**: válka dánská – r. 1629: mír v Lübecku, Albrecht z Valdštejna (velitel habsburského vojska)

- **Rekatolizace** – probíhala po celou dobu třicetileté války
 - cíl: sjednocení země z náboženského hlediska
 - 1624: ustaveny rekatolizační komise
 - 1629: zpovědní seznamy (doklad: zpovědní cedulky)
restituční edikt: vrácení majetků katolické církvi, o která přišla od r. 1552 (zrušen 1635)
- **1627** – zrušen Rudolfův majestát a veškerá privilegia nekatolických náboženství
 - vydáno Obnovené zřízení zemské (pro Čechy)
- **1628** – vydáno Obnovené zřízení zemské (pro Moravu)
- **1629 – 1635**: válka švédská – švédská vojska pronikla do Čech, po smrti Gustava II. Adolfa zatlačena na sever
- **1635 – 1648**: válka švédsko-francouzská – uzavřen **Vestfálský mír**
- **Důsledky** – změna mocenských poměrů v Evropě: pokles významu Rakouské monarchie ve prospěch Francie a Švédska
 - úbytek obyvatel: Čechy: z 1 700 000 kol. pol. 17. stol. 950 000; Morava: z 900 000 cca 600 000
 - hospodářský úpadek: zánik vesnic, vypalování měst, utlumení obchodu
 - konfiskace majetků nekatolíků, utužení nevolnictví

Literatura

- JUST, J. – MATÉJKA, O. – NEŠPOR, Z.: Luteráni v českých zemích v proměnách staletí. Praha 2009.
- JUST, J.: 9. 7. 1609 - Rudolfův Majestát: Světla a stíny náboženské svobody. Praha 2009.
- MEUSEL, Alfred. Tomáš Müntzer a jeho doba. Praha 1957.
- NODL, M.: Utrakvismus a Jednota bratrská na rozcestí. Dobový kontext náboženské konverze Jana Augusty. Marginalia Historica IV, 1999.
- ŘÍČAN, R.: Dějiny Jednoty bratrské. Praha 1957.
- PÁNEK, J.: Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547–1577, Praha 1982.